

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04
у Національній академії внутрішніх справ
за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук,
професора Батанова Олександра Васильовича
на дисертацію Середи Тетяни Миколаївни на тему
«Конституційно-правова реформа як основа
інтеграції України до Європейського Союзу», поданої
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право. – Національна академія
внутрішніх справ, Київ, 2017.**

Дисертаційне дослідження Середи Тетяни Миколаївни на тему «Конституційно-правова реформа як основа інтеграції України до Європейського Союзу» присвячене вельми актуальним як з точки зору конституційно-правової науки та теорії конституціоналістики, так і практики конституційного будівництва та формування, організації, функціонування та модернізації інститутів конституційного права та демократичної, соціальної, правової держави в сучасній Україні проблемам конституційно-правової реформи в контексті інтеграції України до Європейського Союзу.

По-перше, на формування сучасної системи міжнародних відносин, а також на розвиток суверенних держав у політичній та економічній сферах безсумнівний вплив мають інтеграційні процеси, які є найважливішим елементом сучасності, що зумовлює актуальність їх усебічного наукового вивчення. Під впливом інтеграційних тенденцій наш світ дедалі швидше рухається в напрямку створення глобальної економіки та інститутів глобального управління. Форми інтеграційних процесів характерні для сучасного світу різні: тимчасові союзи держав, спроби знайти регіональні відповіді на глобальні загрози шляхом гармонізації політики в окремих сферах міждержавної взаємодії тощо.

У цілому XX-XXI ст. стали епохою виникнення та утвердження міжнародних міждержавних організацій, наднаціональних інститутів, транснаціональних

ВДЗР НАВС		
№	4589	
11	09	20 17
кількість аркушів:		
16	додаток	-

корпорацій та міжнародних неурядових об'єднань, які перманентно посилюють свій вплив на відповідні процеси. У Європі після закінчення Другої світової війни практично одночасно реалізовувалося кілька інтеграційних проектів, але тільки в рамках Європейських співтовариств вдалося добитися виникнення та розвитку наднаціональних інститутів, а також високого ступеня гармонізації діяльності країн-членів в самих різних галузях. Крім того, успіх процесу європейської інтеграції чинить серйозний вплив на міжнародні відносини в інших регіонах. Ці обставини зумовлюють підвищену увагу дослідників до виявлення й аналізу чинників, які дозволили в рамках даної моделі з успіхом здійснити економічну і багато в чому політичну інтеграцію. Крім цього, безсумнівною значимістю володіє вивчення досвіду Європейського Союзу в контексті можливостей його поширення на інші регіони.

Відповідні євроінтеграційні процеси, знаходячись в орбіті міжнародно-правового регулювання, водночас, підпадають під колосальний вплив конституційного права національних держав – країн європейського континенту. По суті мова йде про конституційно-правове забезпечення процесів європейської міждержавної інтеграції.

Конституційно-правовий механізм забезпечення процесів європейської міждержавної інтеграції, який поступово формується у суверенних державах сучасної Європи є складною, динамічною системою, що включає сукупність конституційно-правових норм, доктрин, засобів, реалізація яких уможливорює міждержавну інтеграційну діяльність. Складовими даної системи є не тільки конституційно-правові норми, а й конституційні норми-принципи, норми-дефініції, що визначають мету та завдання міждержавної інтеграційної діяльності, а також цілеспрямовану нормотворчу та нормозастосовчу діяльність держави, її органів та суб'єктів, тобто в широкому розумінні – управлінську діяльність. Така діяльність має конституційно-правову основу, здійснюється на конституційних принципах та принципах і нормах міжнародного публічного права.

Зазначене дозволяє зробити однозначний висновок, що проблема становлення, інституціоналізації, розвитку та функціонування конституційно-

правового забезпечення участі України та інших держав у процесах європейської міждержавної інтеграції відноситься до числа найактуальніших проблем сучасної теорії та практики.

По-друге, євроінтеграційний вектор розвитку України детермінував необхідність проведення системної конституційної реформи, аналогічної тим, що проводились в нових державах-членах Європейського Союзу перед їх вступом до цього інтеграційного утворення. Конституційна реформа найважливіших засад організації та діяльності державної влади є тією об'єктивною необхідністю, що спонукає усіх суб'єктів конституційного права та державно-політичного життя в цілому до пошуку оптимальних шляхів удосконалення організації та діяльності базових публічно-владних (державних та муніципальних) інститутів у відповідності до вимог сьогодення та потреб забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Останні два десятиріччя є знаменними для конституціоналізму, значною кількістю нових та оновлених конституцій у країнах Європи. Цей факт пояснюється як демократичною трансформацією держав Східної Європи, так і розвитком уявлень про форму та зміст сучасних конституцій. А це є спонукальним фактором для розробки нових конституційних актів навіть в державах зі позитивними демократичними та державотворчими традиціями. Ця теза підтверджується прийняттям нових конституцій навіть у відносно стабільних демократіях або внесенням системних змін до чинних конституційних актів. Разом з тим не завжди конституційне реформування виглядає як прогрес, про що свідчить досвід конституційної реформи в Угорщині, яка викликала надзвичайно велику кількість контраверсійних відгуків. Очевидно, що такого роду тенденції посилюють інтерес до тематики пов'язаної з конституційним реформуванням. Достатня емпірична база дозволяє підняти на якісно новий рівень весь теоретично-докринальний базис пов'язаний з трансформацією національного конституційного законодавства в умовах євроінтеграції.

У силу цього, актуальність досліджень в галузі реформування сучасних конституцій, значно підвищується в зв'язку з конституційною реформою яка

реалізується в даний час в Україні, і в зв'язку з діяльністю Конституційної Комісії. Стан доктринальних розробок в Україні у цій сфері та практика їх реалізації протягом останніх років свідчить про значні проблеми концептуального характеру. Варто лише згадати невдалий референдум 2000 року щодо можливих конституційних змін, низку конституційних проектів 2005-2015 років, контраверсійну реформу Конституції України 2004 року, та не менш суперечливі рішення Конституційного Суду України щодо неї в 2010 році.

З метою напрацювання узгоджених та комплексних конституційних змін із залученням до цієї роботи представників різних політичних сил, громадськості, вітчизняного та міжнародного експертного середовища, у тому числі й експертів Європейської Комісії «За демократію через право», сприяння досягненню громадського та політичного консенсусу Президент України своїм Указом від 30 березня 2015 року № 119 створив Конституційну Комісію, яка підготувала пропозиції щодо внесення змін до Конституції України в частині щодо правосуддя та децентралізації публічної влади, які отримали загалом схвальну оцінку експертів Венеціанської Комісії. Конституційна Комісія у напрацьованих проектах врахувала всі ключові рекомендації Венеціанської Комісії. До відповідних проектів увійшли рекомендації, що були надіслані безпосередньо до Конституційної Комісії та знайшли своє закріплення у проектах законів про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) (реєстр. № 2217а) та щодо правосуддя (реєстр. № 3524).

Якщо конституційний процес у частині щодо модернізації конституційної моделі місцевого самоврядування триває, то 2 червня 2016 року законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) (реєстр. № 3524) було остаточно ухвалено Парламентом. У силу цього конституційна реформа у сфері правосуддя відбулася і відповідні зміни до Конституції, попри вкрай неоднозначні оцінки щодо їх змісту та прогнози щодо наслідків реалізації, стали реальністю конституційного життя сучасної України. Втім попереду колосальна робота, пов'язана з модернізацією профільного законодавства у сфері правосуддя. Широкий спектр проблем у відповідній сфері потребує свого доктринального

переосмислення, у тому числі й через призму зарубіжного досвіду реформування у сфері судової влади та перспектив інтеграції України до Європейського Союзу.

У зв'язку з цим можна зробити висновок про обґрунтованість та безумовну актуальність теми дисертаційного дослідження, яку обрала Т. М. Середя.

Представлена до захисту Т. М. Середою дисертаційна робота має на меті найбільш повно та комплексно, через призму конституційно-теоретичного аналізу дослідити теоретичні аспекти та практичні проблеми реалізації конституційно-правової реформи як основи інтеграції України до Європейського Союзу.

Недостатній ступінь розроблення теоретико-методологічних та конституційно-правових підходів щодо питання реалізації конституційно-правової реформи як основи інтеграції України до Європейського Союзу свідчить про об'єктивну необхідність подальшого дослідження зазначеної наукової проблеми. Ґрунтовне вивчення цієї матерії має не лише теоретико-пізнавальне, але і яскраво виражене прикладне значення, даючи змогу здійснювати пошук ідей та механізмів щодо вирішення питання удосконалення конституційного законодавства в Україні.

Досягнення вказаної мети обумовлює постановку та передбачає послідовне вирішення цілого ряду теоретичних та прикладних завдань, а також: напрацювання та перевірку робочих гіпотез, в тому числі шляхом:

- 1) визначення науково-теоретичних основ конституційно-правової реформи в контексті євроінтеграційних прагнень України;
- 2) концептуального аналізу правової регламентації конституційно-правової реформи та інтеграції України в Європейський Союз;
- 3) удосконалення методологічного інструментарію дослідження конституційно-правової реформи в Україні;
- 4) характеристики генези конституційно-правової реформи в Україні;
- 5) висвітлення поняття та сутності конституційно-правової реформи в Україні;
- 6) з'ясування конституційно-правових засад та інституційного забезпечення співробітництва України з Європейським Союзом;

7) внесення пропозицій щодо вдосконалення конституційно-правової реформи в Україні на підставі досвіду Європейського Союзу тощо.

Дисертаційне дослідження Т. М. Середою проведене у рамках Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016 – 2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015 – 2019 рр., затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275.

В рамках визначально поставлених задач, Т. М. Середою сформульовані об'єкт і предмет дослідження. Так, об'єктом дисертаційного дослідження автор визначає суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації Україною конституційних перетворень щодо інтеграції до Європейського Союзу. Предмет дослідження – конституційно-правова реформа як основа інтеграції України до Європейського Союзу.

Такий підхід надав дисертанту можливість встановити завдання дослідження та реалізувати їх згідно з планом дисертаційної роботи, дійти певних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають значення для конституційно-правової науки і практики сучасного державотворення і правотворення.

Вдалим компонентом дисертаційної роботи Т. М. Середи слід вважати і запропоновану автором методологію дослідження проблем, пов'язаних із здійсненням наукового аналізу теоретичних та прикладних проблем конституційно-правового реформування як основи інтеграції України до Європейського Союзу, а також підготовки та обґрунтування наукових рекомендацій щодо вдосконалення законодавства, яке регламентує конституційно-правові відносини в Україні. Так, наприклад, діалектичний метод

дозволив автору сформулювати доктрину конституційно-правової реформи (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3); історичний підхід був визначальним при вивченні генези конституційно-правової реформи (підрозділ 2.2). Також у роботі було вдало застосовано компаративний метод при дослідженні зарубіжного досвіду стосовно проведення конституційно-правової реформи та прогностичний метод для виявлення напрямів удосконалення конституційно-правової реформи в Україні (підрозділи 3.2, 3.3). Використання герменевтичного методу сприяло вивченню змісту доктринальних джерел, у яких сформовано найбільш важливі теоретико-методологічні здобутки науковців з питань предмету дослідження (підрозділ 1.1). Такі методи як індукція та дедукція надали змогу сформулювати вступ, висновки до розділів і загальні висновки.

Про системність представленого Т. М. Середи дослідження свідчить структура дисертації, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, є такою, що відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми.

Зокрема, як свідчить зміст роботи, в ході наукового пошуку, відповідно до законів формальної та діалектичної логіки, у першому розділі абсолютно правильно розглядається низка питань, пов'язаних із станом дослідження предмету наукового опрацювання конституційно-правової реформи в Україні та правової регламентації здійснення конституційно-правової реформи в Україні.

У другому розділі проаналізовано методологію дослідження конституційно-правової реформи, генезу конституційно-правової реформи, а також поняття та сутність конституційно-правової реформи в Україні.

Третій розділ присвячується аналізу інституційного забезпечення співробітництва України з Європейським Союзом, конституційно-правових засад інтеграції законодавства України до законодавства Європейського Союзу, визначенню напрямків вдосконалення конституційно-правової реформи в Україні на підставі досвіду Європейського Союзу тощо.

Серед висновків, пропозицій та рекомендацій, які містяться у дисертації, слід звернути увагу на низку з них, які мають системоутворююче значення в контексті формування авторського бачення сутності, змісту, форми та завдань

конституційно-правової реформи як основи інтеграції України до Європейського Союзу.

Зокрема, важливе концептуальне значення має авторський підхід щодо трактування термінів «конституція», «реформа», «конституційна реформа», «конституціоналізм», «інтеграція», «інтеграція України до Європейського Союзу» (стор. 27–48 дисертації).

У цьому контексті не викликає сумніву авторська позиція про те, що в процесі проведення конституційно-правової реформи потрібно вирішувати не тільки проблему вдосконалення конституційного регулювання суспільних відносин, приведення тексту Основного Закону у відповідність до сьогоденній реальності розвитку, скільки до рівня розвитку громадянського суспільства та держави, порядок організації та функціонування всіх гілок влади та інститутів державної влади (стор. 38 дисертації).

Заслужовує на увагу висновок Т. М. Середи, згідно якого конституційно-правову реформу пов'язують з внесенням змін до Основного Закону, в свою чергу конституційний процес виступає як процес законодавчої діяльності, спрямованої на вироблення, прийняття та введення в дію Основного Закону країни (стор. 40 дисертації).

Цікавим є підхід до проблем «використання європейських стандартів формування і функціонування правових і державних інституцій, інститутів громадянського суспільства та їх відносин із державою» в аспекті євроінтеграційних прагнень сучасної України, та твердження, що «інтеграція має бути поступовою і взаємовигідною, саме інтеграція передбачає об'єднання правової, економічної, політичної та інших підсистем, зокрема цілі інтегрованого об'єднання повинні відповідати інтересам та можливостям учасників» (стор. 42 дисертації).

Концептуальне значення має висновок, що укладення Угоди про асоціацію відповідає законодавчо визначеним зовнішньополітичним прагненням України і являє собою логічний етап еволюції відносин між Україною та Європейським Союзом. Дисертант доводить, що принципові зміни, визначені Угодою про

асоціацію, стосуються, суттєвого розширення предмета двостороннього співробітництва та виходу за рамки економічно-соціальної співпраці з одночасним збільшенням двосторонніх зобов'язань сторін у політико-правовій сфері (зовнішня та безпекова політика, військове співробітництво, юстиція тощо) (стор. 78 дисертації).

У дисертації доволі вдало використано потенціал функціонального методу наукового пізнання (стор. 122–127 дисертації). У силу цього, автором висвітлені питання щодо функцій конституційно-правової реформи в умовах інтеграції до Європейського Союзу. У концептуальному аспекті функції конституційно-правової реформи було розглянуто як з точки зору функцій модернізації конституційного законодавства, так і функцій модернізації Конституції України і функцій конституційного права як галузі права в цілому, їх реалізації тощо.

У роботі наявні й інші оригінальні та новаторські за змістом висновки та пропозиції, серед яких, зокрема, варто вказати на:

- висновок, що конституційно-правова реформа протікає у певних часових межах та характеризується послідовною зміною етапів, які підпорядковані загальній меті і кожен з яких має свої поточні цілі (стор. 22 дисертації);

- положення про те, що аналіз Закону України «Про засади державної регіональної політики» від 05 лютого 2015 р. № 156-VIII дозволяє стверджувати, що під час реалізації державної політики, спрямованої на інституційне забезпечення співробітництва України з Європейським Союзом, необхідним є створення в кожній області України спеціальної комісії, яка відповідатиме за координацію діяльності органів влади в регіонах та за інформування населення про Європейський Союз та європейську інтеграцію України (стор. 23 дисертації);

- положення про те, що частину першу статті 6 Закону України «Про засади державної регіональної політики» від 05 лютого 2015 р. № 156-VIII варто доповнити пунктом 11 виклавши його у наступній редакції: «створення на загальнонаціональному та регіональному рівнях спеціальної координаційної комісії, яка відповідатиме за координацію діяльності органів влади в регіонах та

за інформування населення про Європейський Союз та європейську інтеграцію України» (стор. 23 дисертації);

– висновок, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами від 27 червня 2014 р. не лише заклала якісно нову правову основу для подальших взаємин між Україною та Європейським Союзом, але й слугує стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил Європейського Союзу (стор. 64 дисертації);

– пропозицію винести питання про ратифікацію договору на вступ до Європейського Союзу на всенародний референдум (стор. 75–77 дисертації);

– висновок, що всебічність та ґрунтовність пізнання конституційно-правової реформи лежить у правовій доктрині юридичної практики, зокрема, конституційного законодавства, яке залежне від з'ясування істинних шляхів дослідження: методологічних підходів, засобів, принципів та методів. Необхідність розроблення методології дослідження конституційно-правової реформи зумовлена потребою в комплексному пізнанні сутності цього явища (стор. 90 дисертації);

– висновок, що головним завданням методології конституційного права на даний час залишається формування постпозитивістського інструментарію дослідження конституційно-правових явищ, інститутів та відносин, який враховує напрацювання позитивізму та неопозитивізму, що тривалий час результативно слугує науці конституційного права (стор. 94 дисертації);

– твердження, що ефективність конституціоналізації європейської інтеграції залежить від розробки та запровадження дієвих комплексів (правових та інституціональних) для проведення широкомасштабної конституційно-правової реформи, мається на увазі створення механізму, котрий включатиме адаптацію законодавства, створення відповідних інших інституцій та додаткових заходів (стор. 115 дисертації);

— висновок, що загальне значення конституціоналізації процесу європейської інтеграції розуміється у розробці нормативного підґрунтя для інтеграції України до європейського співтовариства (стор. 116 дисертації) тощо.

Наявність цих та інших висновків та пропозицій свідчить про вдалість постановки мети та завдань, аргументованість висновків, логічну послідовність дисертаційного дослідження Т. М. Середи, використання в процесі дослідницької роботи принципу викладу матеріалу від загального до конкретного.

Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями, які поставив перед собою дисертант.

Структура дисертаційної роботи Т. М. Середи відповідає цілям і завданням дослідження, що дозволило розкрити базові поняття та дати їх визначення, вивести характерні ознаки конституційно-правової реформи як основи інтеграції України до Європейського Союзу та показати значення, роль, обсяг та проблеми концептуального забезпечення цього процесу, проаналізувати об'єктивні та суб'єктивні, інституційні та функціонально-телеологічні аспекти та чинники, які обумовлюють необхідність реформування конституційного законодавства в контексті євроінтеграції тощо.

Результатам дисертаційного дослідження Т. М. Середи притаманний відповідний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх розділах та структурних компонентах дисертації.

Позитивною стороною представленої Т. М. Середою роботи є намагання автора сформулювати оригінальні та новаторські дефінітивні конструкції у досліджуваній сфері, враховуючи, що на сучасному рівні розвитку юридичної науки упорядкування, розвиток та вдосконалення понятійного апарату конституційного права — одне з актуальних завдань, що обов'язково потребує вирішення. Розвиток і вдосконалення правових понять означає їх збагачення, уточнення і конкретизацію, заміну старих понять новими, оскільки перші не

можуть умістити і охопити істотні властивості реальних відносин конституційно-правової дійсності, що постійно змінюються.

Отримані Т. М. Середою під час написання дисертаційної роботи висновки є обґрунтованими, сформульовані положення базуються на значному емпіричному матеріалі. Опрацьована значна кількість наукових праць з обраної теми, а також масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження.

Прикладне значення одержаних Т. М. Середою результатів визначається їх спрямованістю на розв'язання актуальних конституційно-правових питань теорії (щодо сутності та змісту) та практики (щодо якості, факторів) конституційно-правової реформи як основи інтеграції України до Європейського Союзу. Автором висловлені нові судження та сформульовані концептуальні позиції щодо сучасного стану та перспектив конституційно-правової реформи як основи інтеграції України до Європейського Союзу, показані значення, роль, обсяг та проблеми, які виникають у процесі модернізації конституційного законодавства, шляхи їх вирішення у контексті зарубіжного досвіду.

Результати, здобуті автором під час написання роботи, можуть бути застосовані у правотворчій діяльності – в контексті розробки правотворчих пропозицій та ініціатив та у навчальному процесі – для складання навчальних планів і програм, підготовки навчальних посібників, конспектів лекцій з таких навчальних дисциплін як теорія держави та права, конституційне право, галузевих дисциплін, написання магістерських і курсових робіт.

Водночас, як і будь-яке інше дисертаційне дослідження, робота Т. М. Середи містить окремі дискусійні положення, які можуть стати підґрунтям для виокремлення деяких побажань чи запитань, зокрема, найсуттєвішими з них є наступні позиції:

1. Обираючи предметом дисертаційного дослідження «конституційно-правову реформу» як основу інтеграції України до Європейського Союзу, автор аналізує зв'язок між поняттями «конституційно-правова реформа» та «правова реформа» (стор. 118–120 дисертації), але не вказує, як співвідноситься між собою

поняття «конституційно-правова реформа» із більш вживаним у доктрині та на практиці терміном «конституційна реформа». Зміст роботи не дає можливості чітко зрозуміти позицію автора з питання про те, чи є вони синонімами, чи це різні за сутністю, змістом, обсягом та функціями категорії. З'ясування цього питання, на нашу думку, має важливе значення щодо змістового наповнення доктринальних та прикладних аспектів досліджуваної теми.

2. Сумнівною є пропозиція дисертанта щодо необхідності доповнення статті 1 Конституції України частиною другою такого змісту: «Україна приймає участь у міжнародних організаціях, якщо це не суперечить інтересам держави та її незалежності» (стор. 22, 77 дисертації). На наш погляд, зміни такого характеру не відповідають змісту, логіці та функціональному призначенню статті, до якої пропонується їх внести.

3. Дискусійною, як з точки зору аргументованості, так і її інноваційності, є пропозиція автора прийняти Муніципальний кодекс України (стор. 22, 200 дисертації). Адже поза увагою автора фактично залишився практичний досвід нормопроєктування та доктринальні напрацювання у цій сфері. Зокрема, у якості ілюстрації цих проблем, доцільно було б проаналізувати проект Кодексу законів про місцеве самоврядування в Україні (Муніципального кодексу України), внесеного у 2001 р. до Верховної Ради України народними депутатами Г. П. Антоньєвим, Л. М. Кравчуком та Ю. Я. Іоффе, який був першим серйозним кроком до систематизації законодавства про місцеве самоврядування в Україні. Даний проект доволі ґрунтовно та плідно обговорювався вітчизняними вченими-конституціоналістами, свідченням чому є відповідні публікації у наукових виданнях. У цьому контексті доцільно було б звернутися й до позитивного зарубіжного досвіду, наприклад, проаналізувати прийнятий в Грузії у 2014 році Кодекс про місцеве самоврядування.

4. Важко погодитись з авторським підходом до періодизації етапів становлення конституційно-правової реформи в Україні, а також запропонованих у дисертації найменувань відповідних етапів, насамперед, третього етапу (2011–2014 рр.) – «підготовка змін до Конституції України та формування політико-

правової системи українського конституціоналізму» (стор. 22 дисертації). Вважаємо, що цей період вітчизняної конституційної історії (незважаючи на утворення та позитивний досвід діяльності Конституційної Асамблеї) варто оцінювати як період фактичної руйнації засад конституційного ладу та конституціоналізму в Україні, а не його формування.

5. Нелогічним, недостатньо обґрунтованим і коректним є порівняння конституційної реформи в Україні з конституційною реформою в Королівстві Великобританія та Північна Ірландія у 2005 р. (стор. 52 дисертації). Унікальні особливості конституційної історії та обумовлених нею конституційних традицій, інституційні та функціональні відмінності конституційної моделі організації держави і суспільства, специфіка правової системи та інші характеристики роблять досвід Королівства Великобританії та Північної Ірландії доволі незручним об'єктом компаративного аналізу із сучасною Україною.

6. Дискусійною є постановка завдання щодо дослідження «конституційно-правових основ інтеграції законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (стор. 20, 161 дисертації). Сумнівно, що національне законодавство взагалі може «інтегруватися» до законодавства ЄС. Мова може йти про адаптацію, гармонізацію, рецепцію відповідних норм та принципів ЄС в національне законодавство. Втім, до європейського політичного, економічного і гуманітарного простору інтегруються національні держави, а не їх законодавство. Власне саме ці процеси і розглядає автор у відповідному підрозділі дисертації (стор. 161–181 дисертації).

7. Попри те, що у дисертації проаналізовано значний масив євроінтеграційних документів, зазначимо, що поза увагою автора залишився Контракт для України з розбудови держави від 13.05.2014 р. – основна ініціатива ЄС для підтримки України у розв'язанні ключових проблем, що стояли на перешкоді реформам та європейській інтеграції в минулому. Загальна мета Контракту будівництво для України з розбудови держави – надання Урядові України підтримки для розв'язання короткострокових економічних проблем і підготовки до проведення докорінної реформи в контексті політичної асоціації та

економічної інтеграції з ЄС на основі Угоди про асоціацію/Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) шляхом підтримки заходів у сфері врядування, боротьби з корупцією, реформування системи державного управління, включаючи реформу державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Вважаємо, що положення цього документу мають суттєве значення у контексті предмету дисертаційного дослідження Т. М. Середи.

Зазначені зауваження та побажання є дискусійними, мають уточнюючий та рекомендаційний характер і в цілому не впливають на загальну оцінку дисертаційного дослідження Т. М. Середи.

Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на базі особистих досліджень автора.

Опубліковані Т. М. Середою наукові праці повністю репрезентують зміст наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у даному дисертаційному дослідженні.

Автореферат дисертації Т. М. Середи адекватно відтворює основні положення та висновки самої дисертації на тему «Конституційно-правова реформа як основа інтеграції України до Європейського Союзу». Їх зміст і положення, що є предметом захисту ідентичні. І дисертація, і її автореферат виконані з дотриманням вимог сучасного українського ділового мовлення.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій і встановлені у Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а також основним вимогам чинного законодавства щодо дисертацій та авторефератів дисертацій.

На підставі вище викладеного вважаю, що дисертація на тему «Конституційно-правова реформа як основа інтеграції України до Європейського

Союзу» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові теоретично обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему у формі виробленої цілісної концепції конституційно-правової реформи як основи інтеграції України до Європейського Союзу, а автор дисертації – Середя Тетяна Миколаївна, за результатами і на підставі публічного захисту в установленому порядку, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
конституційного права та місцевого самоврядування
Інституту держави і права
ім. В. М. Корещького НАН України

О. В. Батанов

